

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA MAVJUD IBORALARNI TARJIMA QILISH VA MOSLASHTIRISH MUAMMOLARI

Gafurova Nozimaxon Ikramovna

*Ingliz tili o'qitish
metodikasi kafedrası, katta o'qituvchisi*

Tojidinova Diyora Mirzohidjon qizi

*Ingliz tili va adabiyoti fakulteti Xorijiy til va adabiyoti
yo'nalishi, 4 kurs talabasi*

Annotatsiya: *So'zlarimiz rang-barang va mazmunli bo'lishi uchun barcha tillardagi oddiy so'zlardan tashqari ibora, maqol, metafora va boshqa shunga o'xshash so'zlardan ham foydalanamiz . Bunday so'zlar barcha tillarda mavjud . Biz nutqimizda deyarli har doim shunday so'zlarni ishlatamiz va biz gapirganda yoki xabar yoki matn yozganda, nutqimiz yoki matnimizni ta'sirli va chiroyli qilish uchun ushbu so'zlardan foydalanamiz. Ushbu maqolada iboralar, o'zbek tilidagi iboralarni ingliz tilida qanday tushuntirish yoki inglizcha iboralarni o'zbek tiliga qanday tarjima qilish va buni qanday qilish haqida so'z boradi. Iboralar to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinganmi yoki ma'nosiga ko'ra tanlanganmi kabi savollarga javob beriladi. Dalillar ham bir necha misollar bilan keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *ibora, ma'no, moslik, kinoya, nutq, taassurot, fikr, ijobiy bo'yoq, salbiy bo'yoq*

Kirish

Zamonaviy odamlar buni yaxshi bilishmaydi, ya'ni iboralar hamma tillarda bir xil emas va ularni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilib bo'lmaydi. Hatto o'z ona tilida gapirganda ham, bu ba'zida chalkash bo'lishi mumkin , shuning uchun biz ba'zida iboralarni online tarjimonlar orqali tarjima qilishga urinib, tarjima qila olmaslik kabi xatoga yo'l qo'yamiz . Iboralarni oddiygina so'zma-so'z tarjima qilib bo'lmaydi. Uni tushunish uchun asl tilni va ekvivalentini topish uchun maqsadli tilni bilishimiz kerak. Badiiy tarjimaning o'ziga xos lingvistik o'ziga xos xususiyati borki, u faqat so'zning ma'nosini bir tildan ikkinchi tilga adekvat tarzda o'girish, balki bir tilning badiiy kuchi va ta'sirini xuddi shu tarzda boshqa til orqali ko'rsatish bilan bog'liq. Tarjimada badiiy dizayn faqat til materialini orqali mumkin. Tarjimada til tarjimonning asosiy quroli bo'lib, u katta kuch yuklaydi, bu asl nusxani tarjima qilishdan oldin uning mas'uliyati hisoblanadi. Bu holat nafaqat tilshunoslik, balki badiiy tarjimada turli xalqlarning madaniyati, kundalik turmushi, urf-odatlari, urf-odatlari, urf-odatlari ham teranlikni talab qiladi. Aynan o'sha yozuvchi, tarjimada kuzatuvchi, chuqur hayotiy tajriba, hissiy ochiqlik, jinsiylik, mantiq, atrofdagi dunyoni to'g'ri idrok etish va unga ongli

munosabatni belgilaydi. Chunki siz to‘liq qurollangan hmadaniyatningoldagina barcha xususiyatlar bo‘yicha zarur bilimga ega bo‘lsangiz, tarjima materialining o‘ziga xos milliy didini saqlab qolgan holda xorijiy madaniy muhit xalqlarining ham madaniyatini, ham ma’naviy xususiyatlarini to‘liq ifodalash mumkin bo‘ladi . Aks holda, tarjimon o‘quvchini o‘z milliy madaniyati elementlari bilan ta’minlab, xorijiy asl aks-sadolarining madaniy muhitini aks ettirishi mumkin. Badiiy tarjimaning asosiy mezonini asliyatning milliy nafasini o‘z milliy madaniyati bilan tenglashtirmasdan yetkaza bilishdir . Shu munosabat bilan ingliz tilidagi iboralarni boshqa tilga tarjima qilish masalasi paydo bo'ladi, faqat idiomalar o'ziga xos ma'noga va o'ziga xos buzilmas frazeologik xususiyatga ega bo'lgan bir xil tuzilishga ega. Leksik, semantik va lingvistik xususiyatlarni saqlab qolish iboralarning xususiyatlarining juda qiyin vazifasidir . Iboralar - bu ichki tartib tuzilmasidan ko'ra ko'proq semantik birlik tamoyillari asosida ishlaydigan o'zgarmas ibora. Shunday qilib, bunday birikmalar lingvistik foydalanishda aniq modellarga asoslangan emas , balki ularning tayyor, allaqachon qabul qilingan va qo'llaniladigan mavjud shaklidir. Demak, ibora butun semantik tuzilmadir. Ushbu tuzilishdagi semantika dominant rol o'ynaydi. Lekin bu semantik idiomani tashkil etuvchi so'zlarning ma'nosiga bog'liq emas. Iboralar ko'pincha asl ma'nosini yo'qotadi. Shuningdek, frazeologik birlikning asl ma'nosini bilmay turib, idiomani boshqa tilga tarjima qilish juda qiyin (otning uyasi – bema'nilik; loviya to'kishi – sirni ochish). Iboralar alohida til hodisasi bo'lib, tilning lingvistik, semantik, badiiy boyligini, keng imkoniyatlarini, rang-barangligi va o'ziga xosligini namoyon etadi . Iboralarni bilish jurnalistika va badiiy adabiyotni o'rganishni juda osonlashtiradi. Bu juda ko'p Chet tili talabalariga iboralarni o'rgatish va o'rganilayotgan tilning iboralarni to'g'ri tarjima qilish muhimdir. Ingliz tilidagi iboralarni o'zlashtirish va tarjima qilishda o'quvchilar ko'pincha xatoga yo'l qo'ymaydilar, ularga idiomalarning ma'no va qo'llanish shartlarini tushuntirishda shakl va ma'nodagi farqlar tillarning turli tillarga mansubligi natijasidir . Iboralar qatlamlariga turli xil sharoitlar ta'sir qiladi va asosiy omillar turli tushuncha va tasvirlarni ifodalashi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, idiomalarni ingliz tilidan boshqa tilga tarjima qilish sezilarli qiyinchiliklarga olib keladi. Buning sababi shundaki, ularning ko'pchiligi yorqin, xayolparast, qisqa, noaniq. Tarjimada faqat iboralarning ma'nosini yetkazish bilan birga, uslubiy vazifasini yo'qotmagan holda uning obrazlilikini ham ko'rsatish kerak. Iboralarda tarjima qilganda tarjimon o'xshash so'z birikmasini topib, uning ma'nosini yetkazishi va tasvirlab berishi kerak. Iboralar va maqollar xalq idroki, uning mulohazasi va eski tajribasi, hayotdagi turli hodisalarga munosabati natijasini ifodalaydi . Odamlarning kundalik hayotida ibora munosabatlari doirasida yaratilgan. Xalq maqollari xalq mulki. O'z hayotida ibora va maqollardan foydalanmaydigan odam yo'q . Agar xato qilsak, o'zimizni oqlaymiz va har kimning kamchiligi yoki xatosi bor, deymiz. O'zbek tilida: “Oyning yuzida dog' bor ” deyishimiz mumkin. U

ingliz tiliga quyidagicha tarjima qilingan: “Oyning yuzida dog'lar bor. “ Odamlar bu iborani qachon ishlatishni boshladilar? Aytish qiyin, lekin odam shunday deb o‘ylagandan keyin xuddi shu atamani ishlata boshlagani aniq. Natijada turli tekisliklar, tog'lar va boshqa tabiiy materiallar mavjudligi astronomiya rivojlanishining muhim omiliga aylandi . Oydagi bu narsalar bir xil ko'rinadi. Bu maqol kimdir xato yoki kamchiliklarni ifodalaganda ishlatiladi. Frazologik birliklarni tarjima qilish jarayoni juda qiyin. Birinchidan, siz iboraning ma'nosini olishingiz kerak. Ikkinchidan, bu iborani qanday va qachon ishlatishni bilishingiz kerak. Keyin ularni tarjima qilish imkoniyatiga ega bo'lishingiz kerak. Iboralarni tarjima qilishning turli usullari mavjud. To‘liq mosligiga ko‘ra iboralarni so‘zma-so‘z tarjima qilish mumkin:

Qora sovuq - black frost

Qora bozor - black Market

Ingliz tilidagi iboralarni tarjima qilishda ma'nolari bir xil, lekin ifodalanish usullari va shakllari har xil bo'lgan iboralarning o'zbekcha ekvivalentlarini tanlashimiz mumkin . Bu holat tarjima nazariyasida qisman muvofiqlik deb ataladi . Bunday vaziyatlarda tarjimani analogli ishlatishimiz mumkin: Har bulutning kumush astarli – Oyning o'n beshi tasviru bo'lsa, o'n beshi yorug'i bor. Ba'zan inglizcha iboralarni tarjima qilishda o'zbekcha muqobilini topa olmaymiz. Bunday hollarda ingliz tilidagi bu iboraga o'zbek tilida ta'rif berishimiz mumkin va bunday tarjima usuli tavsifiy tarjima deb ataladi : oq fil – qimmat, lekin keraksiz narsa – Juda qimmat, lekin keraksiz matoh. Ayrim iboralar va uning o'zbekcha muqobili:

- ❖ CRY OVER SPILLED MILK To be unhappy because of a past event that cannot be changed There's no use worrying about a test you didn't pass. You can't make it up, so stop crying over spilled milk. Qovomg'idan qor yog'moq
- ❖ CRY/SAY UNCLE To admit defeat. For example: Larry and Nichols were wrestling on the floor, and Larry pinned Nichols down. When Nichols was ready to admit defeat, he cried uncle. O'zbekcha tarjimasi: Aybini bo'yniga olish, mag'lubiyatini tan olish
- ❖ CRY WOLF To raise a false alarm or exaggerate so often that one is no longer believed. For example: Every Friday, that man comes in to the police station and says he thinks he has been robbed, but when we get to his house, there is never anything missing. I think he's just crying wolf. You can't believe him anymore. O'zbekcha tarjimasi: Yolg'onni bo'yniga ilib olib sudrab yurish, (uzoq vaqt yolg'on gapirish)
- ❖ CUT AND DRIED Routine or clear and unequivocal. For example: The boss said that there wouldn't be a problem with my getting a pay raise. I was long overdue. O'zbekcha tarjimasi: Odatdagidek, yoki shak-shubhasiz to'g'ri;

- ❖ CUT CORNERS To do things poorly or incompletely in order to save money. For example: It doesn't pay to cut corners by buying cheap tires for your car. O'zbekcha tarjimasini: Bekami-ko'st emas, yetarli emas.
- ❖ CUT OFF (ONE'S) NOSE TO SPITE (ONE'S) FACE To injure oneself in the process of seeking revenge or attempting to punish someone Sally was offended when she did not immediately receive an invitation to the party. When she got hers the next week, she refused to attend even though she really wanted to. O'zbekcha tarjimasini: To'satdan o'qni o'ziga otish
- ❖ CUT (SOMEONE) TO THE QUICK To hurt or wound someone deeply When Christina broke off their engagement , she hurt George's feelings terribly. O'zbekcha tarjimasini: Birovni tiriklayin o'tga tashlash.
- ❖ CUT THE MUSTARD To meet standards The coach accepted 50 boys who wanted to play football. Before the regular season opened, however, he had to remove from the team those players who couldn't cut the mustard. O'zbekcha tarjimasini: Har doimgidek emas, meyordek emas

Xulosa

Hamma tillarda gapning go'zal va mazmunli bo'lishi hamda uning ta'sirchan bo'lishi uchun iboralar, maqollar va boshqa so'zlar, jumladan, omonim, antonim va paronimlar qo'llaniladi . Hamma xalqlarda, barcha tillarda shunday. Ushbu maqolada har ikki tildan, ya'ni o'zbek va ingliz tilidagi idiomalarning tarjimasini , ularning muammolari va yechimlari qisqacha bo'lsa ham keltirilgan. Xulosa qilib aytganda, iboralarni so'zma-so'z tarjima qilib bo'lmaydi, ular matnda yoki so'zlarning umumiy tarjimasida qo'llanilgan ma'noga ko'ra o'zbek yoki ingliz tillariga tarjima qilinishi kerak . Asosan, matnning ma'nosini tarjimada topish mumkin. Aksariyat hollarda ikki tilni moslashtirish mumkin, lekin ba'zi hollarda tildagi ibora ikkinchi tilda mos kelmaydi. Xulosa qilib aytganda, biz iboralardan foydalanishimiz kerak , chunki ular orqaligina so'zlarimiz ta'sirli va chiroyli bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G. Salomov. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent. 1990.(G.Salomov. The bases of translation theory. Tashkent. 1990.) 2. D.V.Subanova. Translation of idioms in English and Uzbek. Article /Spirit Time. Berlin. 2018
2. <https://uzjournals.edu.uz/cgi/viewcontent.cgi?article=1288&context=buxdu>
3. Sadullaev D.B. (2020). Historical reality concepts. ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), pp. 414- 419
4. Amosova N.N. 1) Fundamentals of English phraseology. M.: Librokom, 2010.216 p.; 2)Etymological foundations of the vocabulary of modern English. M.: Librokom, 2010.224 p.; Kunin A.V. A course of phraseology of modern English. 2nd ed., Rev. M., 1996
5. https://ares.uz/storage/app/media/2021/Vol_2_No_12/1328-1332_abstract.pdf
6. <http://reja.tdpu.uz/shaxsiyreja/views/article/files/2936/Color%20idioms.pdf>